

præviæ excitationis accommodate ad operandum bonum, quæ in tantum gratia censetur, in quantum accommodate datur, ut voluntatem cum effectu inducat ad bonum actum perficiendum, quia quoad illam congruitatem non est debita naturæ, etiamsi illam non elevet ad physice eliciendum, vel operandum aliquid, quod superet naturales vires activas voluntatis. Quod autem hæc excitatio necessaria sit, non putant provenire ex læsione naturæ per originale peccatum, nec ex improportione, aut excessu actus ad vires naturales voluntatis: sed solum ex dependentiâ, quam habet voluntas in bono operando a cogitatione prævia intellectus et ab indifferentia, quam habet intellectus humanus natura sua, respectu primæ cogitationis (voco autem *primam*, omnem illam, quæ antecedit liberum usum voluntatis) illa enim non est in hominis potestate cum non possit ad illam se libere applicare, nec aliquid excitativum, intellectui sua voluntate proponere, quia nihil volitum, quin præcognitum. Necessario ergo talis cogitatio est naturalis, id est, non libera, et ideo proveniens ab extrinseco principio. Quod ergo hæc cogitatio talis sit, ut potius excitet ad bonum, quam ad malum, et quod ita excitet ad bonum, sicut voluntati sic affectæ, vel per naturalem inclinationem, vel per consuetudinem, vel per conjunctionem ad tale corporis temperamentum, vel quacumque alia occasione conveniens est, ut illam efficaciter excitet et perducatur ad opus, non est positum in arbitrio humano, nec casu evenit respectu divinæ providentiæ: ergo talis cogitatio, ut est a Deo et a speciali providentia ejus, est gratia, quia non est donum naturæ debitum, alioqui omnibus secundum legem ordinariam daretur. Hæc ergo gratia ad omne opus bonum necessaria est.

10. Hoc discursu uti videtur divus Thomas, 1, 2, quæst. 109, art. 2, ut probet, non posse liberum hominis arbitrium bonum aliquid operari sine motione prævia Dei auctoris ejus. Augustinus etiam ubique inde maxime probat contra Pelagianos, initium omnium bonorum operum esse ex Deo, quia sancta cogitatio non potest a nobis habere originem, sed a Deo. Utiturque ad hoc testimonio Pauli 2, Cor. 3: *Non sumus sufficienter cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et ideo putat etiam dictum esse a Christo: *Sine me nihil potestis facere.* Quia sine sancta cogitatione nihil boni facere possumus, et sanctam cogitationem habere non possumus, nisi ab ipso. Item illud: *Qui cæpit bonum opus,*

utique per sanctam cooperationem. Sic fere ratiocinatur Augustinus, libro de Prædestinatione Sanctorum, cap. 2 et sequentibus, de Bono persever., cap. 7 et 10, libro de Gratia et libero arbitrio, cap. 8, et lib. 4, ad Simplicianum, quæst. 2, circa finem, et lib. 2, contra duas epistolas Pelagian., cap. 8, et lib. 2, de Peccator. merit., cap. 17. Unde epistola 106, inter errores Pelagii ponit, gratiam Dei non ad singulos actus dari. Idem habet epist. 107. Et Hieronymus, epistol. ad Thesiphontem, col. 4, sic de Pelagianis inquit: *Ita Dei gratiam ponunt, ut non per singula opera ejus nitamur et regamur auxilio.* Quod sæpe ipse reprobatur dicens: *Nos in singulis operibus indigere Dei auxilio.* Prosper in suis Opusculis de hac materia Augustinum imitatur, præsertim ad objectiones Gallorum, cap. 9. Item Fulgentius, libro de Incarnatione et grat., cap. 12, et Petrus Diaconus, libro etiam de Incarnatione et grat., capite sexto et sequentibus. Consonat etiam illud Bernardi de Gratia et libero arbitrio, cap. 10: *Conatus liberi arbitrii casi sunt ad bonum, si non adjuventur, nulli, si non excitentur.* Atque ita sententia hæc simul probata relinquatur ex ratione, Scriptura et Patribus.

11. Potest autem ulterius confirmari ex Concilio Arausicanum, cap. 9, sic ait: *Divini est muneris, cum et recte cogitamus et pedes nostros a falsitate et injustitia tenemus. Quoties enim bona agimus, Deus in nobis, atque nobiscum, ut operemur, operatur.* Ubi eandem doctrinam et idem fundamentum ejus significat, et cap. 20: *Multa in homine bona sunt, quæ non facit homo: nulla vero facit homo bona, quæ non præstet Deus ut faciat homo.* Et (quod gravissimum est) addit in cap. 22: *Nemo habet de suo, nisi mendacium et peccatum.* Et cap. 25, post multa Scripturæ testimonia, quæ ad hoc congerit, concludit: *Hoc etiam salubriter confitemur et credimus, quod in omni opere bono nos non incipimus: et alia multa habet similia.*

12. His consonant, quæ in epistola prima Cælestini papæ ad Episcopos Galliæ habentur ex mente, ac sententia Sedis Apostolicæ, ubi in capite octavo sic legimus: *Quod omnia studia, omnia opera, ac merita sanctorum ad Dei gloriam, laudemque referenda sunt, quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo, quod ipse donaverit.* Et in hujus veritatis confirmationem afferuntur verba Zozimi papæ in epistola ad Episcopos totius orbis: *Nos autem instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda*

sunt, unde nascuntur) ad fratrum, et coepiscoporum nostrorum conscientiam universa retulimus. Quam sententiam maxime laudant et commendant Africani Episcopi, ut ibidem refertur: *Ideo utique (dicentes) quia preparatur voluntas a Domino et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium. Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt, ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanæ singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium,* et, cap. 9, statim additur: *Quod ita Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operatur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium, omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit; quia per illum aliquid boni possumus sine quo nihil possumus: et eadem doctrina habetur in Epistolis Innocentii et Leonis de hac materia. Denique Concilium Tridentinum, sess. 6, capite decimo-sexto: Virtutem CHRISTI (ait) omnia nostra bona opera semper antecedere, comitari et subsequi.*

13. *Rationibus stabilitur hæc sententia.* — Præter hæc omnia, potest hæc sententia aliis rationibus confirmari ex iisdem Patrum et Conciliorum definitionibus, sumptis. Prima est, quia Augustinus ubique colligit gratiæ necessitatem ex orationis utilitate et efficacitate, quia nemo petit ab alio, quod in sua habet potestate. Quam argumentandi rationem imitatum est Concilium Arausicanum et alii Patres. At orandum nobis est, ut Deus nos adjuvet in singulis operibus, ut ea honeste faciamus, ergo ad singula est gratia necessaria. Secundo, quia eadem Concilia tradunt nos non posse vincere ullam tentationem sine gratia Dei: ergo a fortiori non possumus ullum bonum facere sine divina gratia, plus enim est facere bonum, quam declinare a malo; maxime quia nullum est bonum opus, quod per dæmonis tentationem, et industriam non possit impediri: ergo ut non impediatur, atque adeo ut fiat, necessaria est gratia. Tertio docent Sancti et Concilia initium gratiæ, vel prædestinationis non esse ex libero arbitrio, ut contra Semipelagianos visum est. At si homo posset per solum liberum arbitrium bonum aliquid opus morale facere, posset subinde per solum liberum arbitrium salutem suam bene operando inchoare, quando ad usum rationis pervenit. Ergo in tali homine vitari non posset, quin gratiæ initium esset ex libero arbitrio. Probat consequentia, tum quia omne bonum honestum placet Deo et est de se dignum aliquo favore et remuneratione ejus: tum etiam, quia

ille homo faceret quod ex parte sua posset, ergo saltem ex congrua providentia, Deus etiam illius conatum promoveret. Tum denique, quia ille actus bonus posset esse alicujus amoris erga Deum, per cogitationem naturalem ejus, vel desiderium honeste vivendi et fugiendi malum, cum aliqua petitione facta auctori naturæ; quomodo ergo his actibus negari potest aliqua congruitas, ut sint initium salutis? Si ergo illi sunt in solo libero arbitrio, subditur gratia libero arbitrio.

CAPUT XII.

VERA SENTENTIA, SCILICET, HOMINEM PER RATIONEM ET LIBERUM ARBITRIUM POSSE ALIQUOD BONUM OPUS MORALE HONESTE PERFIGERE, EX SCRIPTURIS PROBATUR.

1. At vero communis et recepta sententia est, hominem etiam in statu naturæ lapsæ et in peccato, vel infidelitate habitualiter existentem, posse facere aliquid bonum opus morale virtutis acquisitæ cum debitis circumstantiis, sine vero, ac proprio auxilio gratiæ. Quia licet non possit longo tempore hæc bona facere sine lapsu, tamen unum, vel aliud regulariter facere potest. Hæc est clara sententia D. Thomæ 1, 2, quæst. 109, art. 2, quam (ut supra dixi) Cajetanus ita intellexit, et post illum reliqui Scriptores. Idem aperte docet D. Thomas 2, 2, quæst. 10, art. 4, ubi tractans quæstionem, an omnia opera infidelium sint peccata, inquit: *Manifestum est, quod infideles non possunt operari bona opera quæ sint ex gratia, scilicet opera meritoria, tamen bona opera, ad quæ sufficit bonum naturæ, aliquantulum operari possunt.* Illud autem *aliquantulum*, intelligit, id est, sine ulla morali malitia et modo naturali, qui ad meritum non sufficit. Qui sensus patet, nam inde infert, non omnia opera infidelium esse peccata: quod non recte inferret, nisi intelligeret, posse infideles per bonum naturæ illa opera bona bene moraliter facere: si enim non fierent bene, jam essent peccata. Maxime in sententia ejusdem sancti doctoris, qui non agnoscit opus aliquid indifferens in individuo. Et ideo statim declarat, posse infidelem bono fine, et bona intentione operari, non operando ex infidelitate ut sic, sed ex pura, et recta ratione naturali, ut in solutione, ad 2, declarat. Unde inter discipulos D. Thomæ hæc est communis, et indubitata sententia.

2. Quam etiam Bonaventura, d. 28, plane sequitur. Nam licet videatur gratiam requi-

rere : tamen late loquitur in sensu supra explicato, ut patet ex art. 1, q. 2, ubi exemplum ponit de præcepto honorandi parentes, quod dicit, posse quoad substantiam impleri per naturalem pietatem, et devotionem, et hanc vocat gratiam gratis datam. Idem fere, art. 2, q. 1, et in q. 2. dicit, posse hominem vincere aliquam tentationem, licet non omnes, sine ulla gratia : et q. 3, de homine in puris naturalibus dicit, posse perficere aliquod bonum opus morale sine ulla gratia : ubi videtur strictius sumere gratiam pro dono vel auxilio supernaturali. At vero in fine quæstionis diserte explicat, quod si alicubi dicitur, non posse hominem operari aliquod bonum opus morale sine gratia, sub gratia debet comprehendere communis influentia, quæ gratis a Deo datur. Imo, quod gravius est, ita exponit verba illa Joannis 15: *Sine me nihil potestis facere*. Quod non probo, affero tamen illud, quoniam declarat illius auctoris sententiam. Pro qua referri etiam solet Alensis, 3 p., quæstione 61, sed ille nunquam satis declarat mentem suam, quamvis huic parti faveat potius, quam oppositæ in memb. 1 et 7. Clarius eam docuerunt, Altisiodorensis et Joan. Gersonius, locis supra citatis. Et adhuc expressius, in aliudque extremum declinantes, Scotus, Durandus, Gabriel et qui eos imitantur, ut supra visum est. Est etiam inter modernos scriptores multum probata hæc sententia, præsertim contra hæreticos hujus temporis, qui liberum arbitrium in natura lapsa dicunt esse rem de solo titulo, et ita servum peccati, ut sine gratia nihil aliud facere possit, ut videre licet in Driedo, de Captivitate, et Redemp. gener. human., tract. 4, cap. 2. p. 2. Ruarius, art. 7, contra Lutherum Roffensius, art. 36. Bellarminus, libr. 5, de Gratia et libero Arbitrio, cap. 2 et 3.

3. *Expositio Augustini.* — *Non admittitur dicta expositio.* — Probatur communiter ab his auctoribus hæc sententia ex illo Pauli ad Romanos. 2: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt.* Solet vero hic locus ab Augustino intelligi de gentibus jam per fidem Christi illuminatis, quæ dicuntur naturaliter facere ea, quæ legis sunt, non quia sine gratia ea faciant, sed quia sanata jam natura per gratiam, naturaliter faciat ea, quæ sunt legis naturalis, id est, ea, quæ sunt naturæ consentanea, operatur, quamvis non sine adjutorio gratiæ. Ita fere habet Augustinus, libro de Spiritu et littera, cap. 26 et 27, quem secutus est Fulgentius, de Incarnatione et gra-

tia, capite 16, et D. Thomas 1, 2, quæst. 106, artic. 4, ad 1, sed nec ipse Augustinus in illa expositione omnino hæret, aliam enim statim subjungit, quam mox videbimus : nec videtur certe consentanea contextui, neque verbis. Primo, quia Paulus non loquitur de gentibus jam illuminatis per Christi Evangelium, sed absolute et secundum se, prout ante Christi adventum erant, et futuræ erant quasi materia circa quam, Evangelicæ prædicationis, seu terra, in qua seminandum erat Evangelii verbum. Sicut loquitur etiam de Judæis, non jam credentibus in Christum, sed ut profitentibus suam legem. Hoc enim modo dicit de utrisque. *Tribulatio, et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum et Græci*, id est, *Gentiles* (hæc enim duo verba æquivalent ibi apud Paulum, ut bene idem Augustinus animadvertit). Idem denique est Gentilis, quod vivens in præputio, sine jugo scriptæ legis. Et hoc modo dixerat Paulus, capite primo, ad Romanos: *Sæpe proposui venire ad vos, ut aliquem fructum habeam in vobis, sicut et in cæteris gentibus.* Ubi *gentes* vocat omnes viventes in præputio, in quibus fructificabat.

4. Imo in Scriptura Sacra vix invenitur vox illa, *Gentes*, pro Christianis sumi, sed pro idololatriis incircumcisis, 1, Corinth. 10. *Quæ gentes immolant.* Et c. 12. *Cum gentes essetis, ad simulacra muta, etc.* Expressius a Christianis condistinguuntur simul cum Judæis 1, Cor. 1. *Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam : ipsis autem votatis Judæis, atque Gentibus, Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam.* Nomina ergo *Gentium*, et *Judæorum* absolute a Paulo posita, non sunt nomina hominum jam vocatorum ad fidem, seu Christianorum, sed duorum populorum, de quibus docere ipse intendit in illa Epistola ad Romanos indifferenter posse per fidem Christi vivam justificari. Atque hoc confirmant verba, quæ proxime subjungit Apostolus in eodem capite secundo ad Romanos : *Gloria, et honor, et pax omni operanti bonum, Judæo primum, et Græco, non enim est acceptio personarum apud Deum.* Loquitur ergo Judæis et Græcis secundum se, quatenus omnes vocari possunt ad fidem, et omnibus potest prodesse, si illam acceptent. Cum ergo comparat Gentes, et Judæos in modo peccandi, sine lege, vel cum illa, non agit de Gentibus, vel Judæis Christianis, sed secundum se, et absque fide Christi : ergo eodem modo loquitur de Gentibus, cum ait : *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis*

sunt, faciunt : tum quia univoce illa voce utitur, tum etiam, quia hoc affert, ut ostendat, non sine causa imputari Gentibus ad culpam ea peccata, quæ, capite primo, retulerat, cum haberent legem naturaliter inditam.

5. *Objectio.* — At dicere potest aliquis, esto, non loquatur Paulus de gentibus conversis ad fidem Christi, sed prout erant in statu legis naturæ ; tamen cum illis attribuit, quod observant legem, non loqui de infidelibus et idololatriis, sed de fidelibus, qui in eo statu justis esse poterant. Gentium enim nomen indifferens est ad justos, et peccatores : et licet frequentius essent pravi, et idololatræ, et ideo hujusmodi prava opera illis tribuantur : nihilominus aliqui esse poterant justis, et observatores legis naturalis : de his ergo videtur loqui Paulus in illo loco, quia de illis dicit, *quod factores legis justificabuntur* : et quod illis etiam fuit *gloria, et pax operantibus bonum.* Unde necesse est, ut loquatur de lege naturæ, non prout dictatur per solum naturale lumen intellectus, sed prout dictabatur etiam in illo statu per lumen fidei, quia non poterat alio modo sufficere ad gloriam, et pacem, vel justitiam obtinendam. Cum ergo Paulus ait, hujusmodi gentes *naturaliter, quæ legis sunt, facere*, non dici *naturaliter*, ut excludat spiritum fidei, vel auxilium gratiæ, sed ut excludat legem scriptam, ad eum modum, quo ille status dicitur legis naturæ, non quia esset solius naturæ sine gratia, et fide, sed quia non habebat alia præcepta, quæ natura dictabat : natura (inquam) non nuda, sed ordinata ad Deum per gratiam : sic ergo naturaliter servabatur illa lex, id est, natura duce eodem modo, non pura, sed lumine fidei affecta.

6. *Rejicitur objectio.* — Sed quanquam doctrina hæc in se vera sit, non tamen existimo fuisse illo loco a Paulo intentam. Primo, quia vox illa *naturaliter*, in rigore videtur excludere vires superantes naturam. Quis enim Catholicus audeat dicere, Job, et alios justos illius temporis non circumcisos, naturaliter credidisse, et Deum super omnia dilexisse ? Præsertim, cum communi usu, et secundum phrasim etiam communem Scripturæ, id dicatur naturaliter fieri, quod fit ex ipsa inclinatione, et efficacia naturæ. Secundo, quia tractare de gentibus fidelibus, et operantibus ex fide, non pertinebat ad institutum Pauli in loco. Nam potius considerat ibi, tam gentes, quam Judæos, ut operantes viribus suis, sine adminiculo fidei, et gratiæ : ut eos insuf-

ficientes et debilissimos fuisse ostendat ad honeste, et sancte vivendum. Quod in primo capite, ex multitudine, et acerbitate vitiorum, in quibus Gentes versabantur : et in secundo capite, ex similibus moribus Judæorum demonstrat. Ne tamen videretur gentes immerito accusare, cum legem non haberent, de illis subjungit, suum modum legis naturalis habuisse, quam naturaliter interdum servabant. Loquitur ergo de illis, non considerando in illis fidem, nec gratiam, sed solam naturam. Unde, licet verum sit, indifferenter loqui de gentibus, siye justis, siye iniquis, siye fidelibus, siye infidelibus, non tamen considerat, in his, qui fideles erant, vim fidei, vel gratiæ, sed solius naturalis luminis et rationis. Eo vel maxime, quod illi gentiles, qui fideles erant, quatenus spiritu fidei ducebantur, non tam ad legem naturæ, quam ad legem gratiæ pertinebant, ut Patres tradunt, et in materia de legibus docuimus.

7. *Vera expositio loci Pauli est Augustini.* — Verus ergo sensus verborum Pauli est, quem Augustinus, dict. cap. 28, secundo loco ponit, dicens: *In Gentibus etiam idololatriis quædam facta inventa esse, et legi, vel audiri, quæ non solum vituperare non possumus, verum etiam merito laudamus. Et quamvis si discutiat, quo fine fiant, vix inveniantur in eis opera laude digna. Verumtamen (ait) non usque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, ut nulla in ea veluti lineamenta extrema remanserint, unde merito dici possit, etiam in ipsa impietate vitæ suæ facere aliqua legis, vel sapere, etc.*, ac proinde posse naturaliter, quæ legis sunt, facere, quoad aliqua moralia opera simpliciter honesta : quia non omnino deletum est, quod ibi per imaginem Dei, cum crearentur, expressum est. Verum est tamen, eundem Augustinum, l. 4, contra Julianum, cap. 3, hanc ipsam admittentes interpretationem addere, quando Gentes naturaliter faciunt quæ legis sunt, si absque fide operentur, non bene facere, quia non bono fine faciunt. At profecto, licet non fortasse frequentius accidat, non est in singulis operibus necessarium : quia fides infusa non est necessaria ad operandum ex honesto fine : nam satis est velle ipsum externum opus, propter honestatem, et conformitatem, quam habet cum recta ratione, nullam pravam intentionem adhibendo, quod homini liberum est. Imo etiam circa Deum ut finem naturæ potest naturaliter aliqua bona intentio concipi, veram ejus adorationem, et cultum, vel quid si-